

AKILLI CİHAZLARIN EBEVEYNLER TARAFINDAN ÇOCUK BAKIMINDA BİR BAKICI OLARAK KULLANILMASI: NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Sümeyye AKSOY¹

ÖZET

Teknolojinin kullanım alanlarının oldukça geniş olması, akıllı cihazların kullanımının yaygınlığı ve her yaşa hitap eden programlar içermesi nedeniyle teknolojiyi kullanma yaşı oldukça düşmüştür. Bu yüzden günümüzde tablet, telefon bilgisayar, televizyon gibi akıllı cihazlar her yaş grubunda oldukça ilgi görmektedir. Özellikle çocukların dikkat süreleri göz önüne alınarak onlara özel hazırlanan çizgi filmler, dijital oyunlar yüzünden çocuklar günlerinin büyük bir çoğunluğunu ekran karşısında geçirebilmektedirler. Bu durum ebeveynlerin, istemeseler de çocuk bakımında akıllı cihazları bir bakıcı olarak değerlendirmelerine dolayısıyla; dinlenebilmek, işlerini bitirebilmek, arkadaşlarıyla vakit geçirebilmek için bir alternatif olarak kullanabilmelerine olanak sağlamaktadır. Bu çalışmanın amacı, ebeveynlerin, çocuk bakımında akıllı cihazları bir bakıcı olarak kullanma nedenlerini ve sonuçlarını keşfetmektir. Araştırmanın örneklemini İstanbul ilinde yaşayan ve 1-6 yaş aralığında çocuğı olan 10 kişi (anne) oluşturmaktadır. Araştırmanın desenini, nitel araştırma desenlerinden durum çalışması deseni oluşturmaktadır ve verilerin analizinde betimsel analizden yararlanılmıştır. Çalışma sonucunda; ebeveynlerin dinlenebilmek, ev işlerini yapabilmek, arkadaş ortamında rahat vakit geçirebilmek ve kalabalık ortamlarda rahatlığını sağlayabilmek gibi sebeplerle çocuğunun uslu durmasını sağlamak adına çocuklarını ekran karşısına oturttukları belirlenmiştir. Bu davranışları sonucunda çocukların her fırsatta telefon istedikleri ve ebeveynlerin bunun önüne geçmelerinin zorlaştığı öğrenilmiştir. Aynı zamanda çocukların akıllı cihazlarda izledikleri çizgi filmler ve video içeriklerinden etkilendikleri, dolayısıyla yeme alışkanlıklarının, isteklerinin ve davranışlarının değıştiğı öğrenilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Akıllı Cihazlar, Ebeveyn Tutumları, Çocuk Bakımı.

¹ Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, sumeyyeaksoy2172@gmail.com

USING SMART DEVICES AS A CARER IN CHILD CARE BY PARENTS: QUALITATIVE RESEARCH

ABSTRACT

The age of using technology has decreased considerably due to the technology usage areas are quite wide, the prevalence of the use of smart devices and contain programs for all ages. Therefore, smart devices such as tablets, telephones, televisions are very popular in every age group. Children spend most of their days in front of the screen because of cartoons and digital games that are specially prepared for them, taking into account the time of attention of children. This situation allows parents to use smart devices as a carer in child care or as an escape to rest. The purpose of this study is to investigate the reasons and consequences of parents using smart devices as a carer in child care. The sample of the study consists of 10 people (mothers) who live in İstanbul and have children between the ages 1-6. The pattern of the research is a case study pattern, which is one of the qualitative research patterns. In the results of working; It has been determined that parents sit their children in front of the screen in order to keep their child well-behaved due to reasons such as resting, doing housework, having a comfortable time in a friend environment and providing comfort in crowded environments. As a result of these behaviors, it has been learned that children want a phone at every opportunity and it is difficult for parents to prevent this. At the same time, it has been learned that children are affected by the cartoons and video content they watch on smart devices, so their eating habits, desires and behaviors have being change.

Keywords: Smart Devices, Parental Attitudes, Child Care.

GİRİŞ

Her anne ve baba çocuğuna değer verir. Öyle ki hem geçmişte hem de günümüzde, çocuklarını sağlıklı birer fert olarak yetiştirerek topluma kazandırmanın, ebeveynlerin en büyük arzusu ve hedefi olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bu hedefi gerçekleştirirken en büyük rol yine ebeveynlerin bizzat kendisine düşmektedir. Çocuklarını sağlıklı birer fert olarak topluma kazandırmak için onları dışardan gelecek zararlara karşı yani kötü arkadaş çevresi, madde bağımlılığı gibi zararlı alışkanlıklar ve benzerlerinden korumaya gayret gösterirler. Ancak, sanayileşmenin beraberinde getirdiği kentleşme ve teknolojik gelişmeler ebeveynlere bir yandan faydalar sağlarken bir yandan da zarar vermektedir. Özellikle çağımızın en büyük icadı olan internet ulaşımını kolaylaştıran akıllı cihazlar ve televizyon, ebeveynlere kullanım şekline göre ciddi etkilerde bulunmaktadır.

Türkiye’de, özellikle hızlı şehirleşme ve nüfus hareketleri, buna bağlı olarak kentsel nüfusun artışı ile birlikte kültürel ve sosyal bağların zayıflaması, kente gelen gençleri spor ve kültürel etkinliklere yönlendirecek uygun imkânların sağlanamaması (Albayrak & Balcı, 2014) ve teknolojik aletlere ulaşmanın kolay olması sebebiyle toplumumuzda akıllı cihazlara doğru bir yönelim olmuştur. Fotoğraf, görüntü, metin, haber, bilgi ve verinin hızlı bir şekilde aktarılabilmesi, oyun, elektronik posta, video konferans, sohbet odaları, sosyal paylaşım ağları gibi hizmetlerin varlığı internet teknolojisini günümüzün vazgeçilmez haline getirmiştir (Kırık, 2014).

TÜİK (2019) “Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması” verilerine göre internet kullanımı; 16-24 yaş grubunda %90.8, 25-34 yaş grubunda %91.7, 35-44 yaş grubunda %85.9, 45-54 yaş grubunda %68.5, 55-64 yaş grubunda %42.6, 65-74 yaş grubunda %19.8’dir.

Çevresini rol model alan çocukların aile içerisinde sıklıkla teknolojik aletlerin kullanımına şahit olması sebebiyle teknolojiyi kullanma yaşı okul öncesi döneme kadar düşmüştür. Neredeyse doğar doğmaz akıllı cihazlarla ve internet ile tanışan çocuklar, temel becerileri kazanmadan önce dokunmatik ekranlı tablet, telefon, televizyon kumandası gibi cihazları kullanmayı öğrenmektedirler. Türkiye’de okul öncesi dönem çocukları için teknoloji kullanım sıklığıyla ilgili kesin bir veriye ulaşılamasa da UNICEF 2017 verilerine göre tüm dünyada 18 yaş altı üç çocuktan birinin internete erişim sağlayabildiği görülmektedir. Özellikle oyunların dijital platformlara taşınması ile beraber okul öncesi dönemdeki çocukların akıllı cihaz kullanımlarının oyun oynama yönünde değiştiği görülmektedir.

İnternet, kullanıcıları tarafından amacı doğrultusunda kullanıldığında bireyleri bilgiye ulaşma, problem çözme, öz-yönelimli öğrenme gibi günümüzün önemli becerilerini kazandıran önemli bir teknolojidir. Ancak internet, amacı dışında kontrolsüz ve bilinçsiz kullanıldığında kaygı ve korkuya neden olmakla birlikte kişisel gelişimi olumsuz şekilde etkileyebilmektedir (Berson & Berson, 2003; Collwell & Kato, 2013; Kerberg, 2005; Kubey, Lavin, & Barrow, 2001). Özellikle günümüzde akıllı cihazlar, temel bir bilgi kaynağı olmanın ötesinde vazgeçilmez bir sosyal etkileşim ve paylaşım aracıdır. Aşırı internet kullanımının çocuk ve gençlerde oluşturmuş olduğu bu olumsuz etkiler dikkate alındığında ailelerin çocuklarını bu olumsuz etkilerden koruması gerektiği düşünülmektedir. Ancak ebeveynler bir taraftan çocuklarını akıllı cihazlardan uzak tutmak isterken, bir taraftan da akıllı cihazlara yönelmektedirler. Kırık (2014)’ın “Aile ve Çocuk İlişkisinde İnternetin Yeri” adlı çalışmasında görüşme yaptığı ebeveynlerin neredeyse yarısının (24 kişi - %48) çocukları internet başındayken kendi işleriyle ilgilendiklerini, 9 katılımcının (%18) ise çocuğuyla birlikte internet ortamında gezdiğini ve oyun oynadığını ifade etmiştir. Bu oranlara bakıldığında durum oldukça düşündürücüdür. Ancak yukarıda “Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması” nda verilen verilere bakıldığında 25 yaş üstü bireylerde teknolojik alet kullanım oranı oldukça yüksektir. Yani 25 yaş üstü bireylerin ebeveyn olma ihtimali göz önünde bulundurulduğunda, teknolojiyi sıklıkla kullanma durumlarından dolayı, her anlamda öncelikle ebeveynlerini rol model alan çocukları teknolojik aletlerden uzak tutmak ya da bilinçli kullandırmaya yönlendirmek için pasif kalma ihtimalleri oldukça yüksektir. Çünkü ilk sosyalleşme ve eğitim ortamı olan ailede çocuklar, anne ve babalarının davranışlarını taklit ederek gelişmekte ve böylelikle ebeveynleriyle özdeşleşmektedir. Özellikle aile bireylerinin karakteri, davranışları ve hayata bakış açıları çocuğun gelişim sürecine doğrudan etki etmektedir (Kırık, 2014). Ebeveynleri sıklıkla teknolojik aletleri kullanan çocukların, bu davranışı aile içerisinde benimseme ihtimali oldukça yüksektir.

Aile, çocuğun ilk sosyalleşme ve kültürel aktarım alanıdır. Ailede anne-baba ve çocuklar arası iletişim; anne-babanın ve aile içindeki diğer bireylerin çocukla olan iletişimi ve etkileşimi çocuğun sosyal gelişimini ve davranışlarını doğrudan etkiler. Okul öncesi dönemde, sürekli ilgi ve bakım isteyen çocuk kendisine yöneltilen davranış ve ona karşı takınılan tavır ile aile içerisinde yer edinir ve sosyal kimliğini oluşturur. Günümüz şartlarında kadın ev yaşantısının dışına çıkmış ve iş hayatında yer edinmeye başlamıştır. Bu yüzden gün içerisinde çocuk hem annesinden hem de babasından uzak kalmaktadır.

Çocuk sadece iş saatleri dışında yani çoğunlukla sadece akşamları ve hafta sonları ebeveynleriyle vakit geçirebilme fırsatı yakalayabilmektedir. İşten yorgun gelen ve dinlenme arzusu içinde olan ebeveynler çocuklarıyla kaliteli vakit geçirmeye çalışsa da gerek iş yorgunluğu ve gerek ev işlerinin getirdiği sorumluluklar sebebiyle yeterli zamana sahip olamamaktadırlar. İş saatlerinde yapamadıkları telefon görüşmelerini yapmakta, sosyal medya hesaplarında vakit geçirmekte ve ev işlerini halletmektedirler. Çalışan ebeveynler için durum böyle olsa da babanın çalışıp annenin evde olduğu ailelerde de durum pek farklılık göstermemektedir. Çocuklar gününün çoğunu oyun oynamakla geçirmek isterler. Ev hanımları çocuklarıyla oynamak isteseler de ev işlerinin vermiş olduğu sorumluluklar yüzünden bazen çocuklarını fark etmeden ihmal edebilmektedir. Ebeveynlerin ikisinin çalıştığı ya da sadece birinin çalıştığı ailelerde de ebeveynler çocuklarının uslu durmasını sağlayabilmek, yokluklarını hissettirmemeye çalışabilmek için akıllı cihazları kullanmaktadırlar. Ebeveynler ev temizliğini yapmak, yemek yapmak, kişisel bakımını yapmak, misafir ağırlamak gibi işlerini rahatça yapabilmek için çoğu zaman çocuğunu ekran karşısına (televizyon, tablet, bilgisayar, telefon) oturtmaktadırlar. Sadece ev içerisinde değil aynı şekilde arkadaş ortamında, kalabalık ortamlarda (alışveriş merkezleri, toplu taşıma araçları vb.) çocuğunun sessiz kalabilmesini sağlamak için yine akıllı cihazları bir alternatif bakıcı olarak kullanmaktadırlar.

Ebeveynler, çocuklarını akıllı cihazları yanlış ve aşırı kullanma alışkanlığı edinmekten korumak ve bu konuda onlara gerekli rehberliği sağlamak isteseler de hem kendilerinin akıllı cihazları fazla kullanması hem de bazen çocuk bakımında akıllı cihazları bir alternatif bakıcı olarak kullanmaları bu konuda ebeveynleri bir çıkmaza sokmaktadır. Bu durum ebeveynlerin, bu konuda yeterli bilgi ve bilince sahip olmadığının, çocuk bakımı ve teknolojinin doğru kullanımı hakkında desteğe ihtiyaçları olduğunu göstermektedir.

Aile içi ilişkilerin bağımlılığa etkisi ile ilgili yapılan araştırmalar (Çavuşoğlu, 2009; Karaca, 2010; Kumcağız & Moral, 2019; Öztekin, 2012; Tapan, 2016;) aile içi ilişkilerin bağımlılık üzerindeki önemini ortaya koymaktadır. Bu alanda gerekli çalışmaların olmasının yanı sıra ebeveynlerin akıllı cihazları kullanma şeklinin çocuklara etkisi ile ilgili araştırmalar ise görece daha azdır. Var olan çalışmalar ise çoğunlukla “teknoloji bağımlılığı ve ebeveyn tutumları” şeklinde yani ebeveynlerin tepkisini anlamaya ve ölçmeye yöneliktir (Ayas & Horzum, 2013; Erciyes & Cengiz Satuk, 2020). Bu nedenle bu çalışma 1-6 yaş arası çocuğu olan ebeveynlerin çocuk bakımında akıllı cihazları kullanma nedenlerini, kullanım yerlerini ve bu durumun çocuklara etkisini keşfetmeyi amaçlamaktadır.

1. YÖNTEM

1.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma; “Ebeveynlerin akıllı cihazları çocuk bakımında alternatif bir bakıcı olarak kullanmasının nedenleri nelerdir?” ve “Bu durumun çocuklara kısa sürede etkisi ebeveyn bakış açısıyla nasıl değerlendirilmektedir?” soruları üzerine temellendirilmiştir. Bu amaç doğrultusunda araştırmada, nitel araştırma desenlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Bir tek bireyden bir okula kadar değişik birimlerin ele alınabileceği durum çalışmaları araştırmacılara zengin ve ayrıntılı veriler sunarken, diğer nitel araştırma yaklaşımlarında olduğu gibi genelleme amacı taşımamaktadır (Lichtman, 2006, s. 73-77).

Durum çalışmasında bir ya da daha çok olay, ortam, program, sosyal grup, toplum ya da diğer sınırlandırılmış bir sistemin derinlemesine yapılmış bir analizi söz konusudur. Durum bütüncül bir sistemi ifade etmektedir. Bir öğretmen, öğrenci ya da yeni uygulanan bir program durumu oluşturabilmektedir. Durum çalışması ise güncel bir olgunun gerçek bağlamında araştırılması olarak tanımlanmaktadır (Stake, 1995, s. 2; Yin, 2003, s. 13).

1.2. Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu; İstanbul ilinde ikamet eden, 1-6 yaş arası çocuğu olan 10 kişi oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunun belirlenmesinde, amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Ölçüt örnekleme, örneklemin problemle ilgili olarak belirlenen niteliklere sahip kişiler, olaylar, nesnelere ya da durumlardan teşkil edilmesidir (Büyüköztürk, Akgün, Karadeniz, Demirel, & Kılıç, 2014). Ölçüt örnekleme yöntemindeki temel anlayış ise, önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır. Sözü edilen ölçüt ya da ölçütler araştırmacı tarafından oluşturulabilir ya da daha önceden hazırlanmış bir ölçüt listesi kullanılabilir (Yıldırım & Şimşek, 2013, s. 12). Bu araştırmaya katılacak ebeveynlerin seçiminde; 1-6 yaş arası çocuğu olma ve evlerinde en az bir adet akıllı cihaz bulundurma ölçütleri göz önünde bulundurulmuştur.

1.3. Verilerin Toplanması ve Uygulanması

Katılımcıların akıllı cihazları kullanma, çocuklarına da kullandırma neden ve sonuçları ile ilgili görüşlerini almak amacıyla örnekleme dâhilinde, ebeveynlere önceden hazırlanan açık uçlu standartlaştırılmış 7 adet kılavuz soru sorulmuştur. Sorular literatür taramasından elde edilen bilgiler çerçevesinde hazırlanmıştır. Görüşmeler, görüşme talebine olumlu yanıt veren anneler ile yapılmıştır. Görüşmeler 15 Nisan ve 26 Nisan 2020 tarihleri arasında yapılmıştır. Korona virüsü salgın hastalığı sebebiyle İstanbul’da uygulanan dışarı çıkma yasağı ve dışarı çıkmama yönünde alınan tedbirler dolayısıyla görüşmeler telefon ile normal sesli aramalar ya da Whatsapp üzerinden görüntülü veya sesli arama ile gerçekleştirilmiştir.

1.4. Verilerin Analizi

Katılımcılar ile telefon üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerde ses kayıtları yapılarak daha sonra kayıtlar deşifre edilmiştir. Deşifre edilen görüşmeler, metin haline getirilerek sonrasında, literatürden elde edilen bilgiler ve araştırma amaçları ışığında uyumlu veriler kategorize edilerek analiz kapsamına alınmıştır.

Verilerin analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Bu yaklaşımda amaç görüşme ve gözlem sonucu elde edilen verilerin düzenlenmiş ve yorumlanmış bir şekilde okuyucuya sunulmasıdır. Veriler daha önceden belirlenmiş temalara göre sınıflandırılır, özetlenir ve yorumlanır. Bulgular arasında neden-sonuç ilişkisi kurulur ve gerekirse olgular arasında karşılaştırmalar yapılır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 224). Dolayısıyla temalara göre ayrılan her bir bölümde veriler doğrudan alıntılarla desteklenmiştir.

Görüşmeler sırasında katılımcılara adlarıyla hitap edilmiş, ancak analiz ve raporlaştırma sürecinde her katılımcıya bir kod isim verilmiştir. Anne “A” sembolü ile gösterilmiştir. Anneleri birbirinden ayırt edebilmek için numaralandırma yapılmıştır. Numaralar harflerden sonra kullanılmıştır (A1 “anne 1”, A2 “anne 2” gibi).

2. BULGULAR

Araştırmanın genel amacı, daha önce de ifade edildiği üzere, ebeveynlerin akıllı cihazları çocuklarda bakıcı olarak kullanma durumunu ebeveyn görüşlerine göre değerlendirmektir. Bu amaç doğrultusunda katılımcılarla yapılan mülakat sonucunda konuyla ilgili görüşleri, sorulara verdikleri cevaplar ile analiz edilmiş ve doğrudan alıntılar verilerek yorumlanmıştır.

2.1. Ebeveynlerin ve Çocukların Bir Günde Akıllı Cihazlarla Geçirdikleri Süre

Görüşme yapılan ebeveynlerin akıllı cihazlarla (telefon, tablet, bilgisayar, televizyon) geçirdikleri sürenin 3 saat ile 7 saat arasında değişkenlik gösterdiği tespit edilmiştir. Çocuklardan 1’i günde 1 saat, 3’ü günde 3 saat, 3’ü günde 4 saat, kalan 3’ü ise günde 5 saat akıllı cihazlarla vakit geçirmektedir. Çocuklar, yaşları göz önünde bulundurulduğunda akıllı cihazlarla geçirdikleri süre bilişsel, sosyal ve psikolojik sağlıklarına zarar verecek kadar fazladır. Çocukların akıllı cihazlarla geçirdikleri süre ile ebeveynlerinin akıllı cihazlarla geçirdikleri süre arasında genel itibariyle bir ilişki tespit edilmiştir. Çocukların 4’ünün akıllı cihazlarla geçirdikleri süre ebeveynlerinin akıllı cihazlarla geçirdiği süreden az ve 3’ünün ebeveynleriyle aynı iken kalan 3’ünün akıllı cihazlarla geçirdiği süre ebeveynlerinin akıllı cihazlarla geçirdiği süreden daha azdır.

Yapılan görüşmeler boyunca; ebeveynlerin televizyonu hayatlarının bir parçası olarak gördükleri ve televizyon karşısında geçirdikleri zamanı genel itibariyle hesaba katmadıkları öğrenilmiştir. Televizyonu sabah uyanınca açıp nerdeyse akşam uyuma saatine kadar açık bıraktıkları bu yüzden de günde ortalama olarak ne kadar süre televizyon izledikleri belli olmadığı öğrenilmiştir. Dolayısıyla ebeveynlerin akıllı cihazlarla geçirdikleri saatlere televizyon izleme süreleri dahil edilmemiştir ancak çocukların akıllı cihazlarla geçirdikleri süreleri televizyon izleme süreleri de dahil edilmiştir. Tabi bu süre sadece evde çizgi filmlerin açık olduğu saatler olarak hesaplanmıştır. Televizyonun gün boyunca açık olduğu dikkate alınırsa okul öncesi dönemdeki bu çocukların aslında bütün gün televizyona maruz kaldığı yadsınamaz bir gerçektir.

Tablo 1: Anne ve Çocuklarının Bir Günde Akıllı Cihazlarla Geçirdikleri Süre ve Çocukların Yaşları

Anne	Çocuğunun yaşı	Annenin akıllı cihazlarla geçirdiği süre	Çocuğunun akıllı cihazlarla geçirdiği süre
A1	1 yaş	7 saat	1 saat
A2	2 yaş	4 saat	4 saat
A3	2 yaş	5 saat	3 saat
A4	3 yaş	3 saat	3 saat
A5	4 yaş	4 saat	4 saat
A6	4 yaş	4 saat	5 saat
A7	5 yaş	3 saat	5 saat
A8	5 yaş	5 saat	4 saat
A9	6 yaş	4 saat	3 saat
A10	6 yaş	4 saat	5 saat

2.2. Çocukların Akıllı Cihazlara İlgisinin Sebepleri

Çocuklar, ses çıkaran, parlak ve hareketli cisimlere ilgi duyarlar. Yapılan görüşmelerde ebeveynler çocuklarının; telefon, tablet ve bilgisayarı konuşma, video izleme, fotoğraf çekme, oyun oynama özellikleri ve televizyonu çizgi film kanalları ve reklamlar dolayısıyla ilgi çekici bulduğunu belirtmişlerdir. Tabii bütün ebeveynlerin kabul ettiği bir başka neden de var ki o da çocuklarının kendilerini ve çevresini örnek aldığı gerçeğidir. Çocuklar okul öncesi dönemde aile içerisinde sosyal iletişimi sağlarlar ve ebeveynlerini örnek alırlar. Hayatımızın bir parçası haline gelen telefon ve televizyonun ebeveynler tarafından sürekli olarak kullanılması çocukların bu cihazlara karşı bir merak beslemesine sebep olmaktadır. Ebeveynlerin çocuklarının telefon/tablet kullanımına dair bazı ifadeleri şöyledir:

A1: "... Akıllı cihazlara o kadar bağımlı hale gelmişiz ki bazen çocuklarımızı bile ihmal ediyoruz ve tabii bizim bu cihazlara olan aşırı ilgimiz de çocukların dikkatini çekiyor ve çocukları 'acaba bu cihazlarda ne var' diye düşündürüyor. Yani aslında çocuklarımızı bu akıllı cihazlara biz yönlendiriyoruz, gerek farkında olarak ve gerekse farkında olmadan."

A2: "... Evde el işi eşarp oyası, patik ve hediyelik eşyalar yapıyorum. Yapacağım modeller için örnek almak veya yaptığım ürünleri internet üzerinden satmak için sürekli telefon veya tablet kullanıyorum. Bunu gören 2 yaşındaki oğlum ekranı kaydırдыğını gördüğü için ne yaptığını bilmeden sürekli gelip tek parmağıyla ekrana dokunuyor ve ekranın kaydığını görünce gülüyor. Telefonun sesli arama özelliğini kullandığını gördüğü için okuma-yazma bilmediği halde Youtube'a girip tek kelimeli 'Pepee, Caillou, Tayfa' gibi isimleri kullanarak çizgi film açıp izliyor."

Akıllı cihazların ebeveynler tarafından sıklıkla kullanılması çocuklarının da onlardan görüp merak etmelerine ve örnek almalarına sebep olmaktadır.

2.3. Çocukların Akıllı Cihazlarla Vakit Geçirmesine Yönelik Ebeveynlerin Tutumu

Görüşmelerden elde edilen bilgilere göre, ebeveynler bir taraftan çocuklarının akıllı cihazları uzun süre kullanmalarından şikâyet etmekte, bir taraftan da çocuklarını akıllı cihazları kullanmaya yöneltmekte ya da akıllı cihazları kullandıklarında karışmamaktadırlar. Aşağıda bazı ebeveynlerin çocuklarının akıllı cihazları kullanmalarına yönelik tutumları ile ilgili verdikleri ifadeler yer almaktadır:

A2: "... Genelde karşı olsam da telefonla oynayınca sakın durduğu için kendime vakit ayırabiliyorum ve işlerimi hızlı bir şekilde halletme fırsatı buluyorum. Bu yüzden de karışmıyorum."

A4: "Genelde akıllı cihazlarla bu kadar vakit geçirmesine karşı olsam da video izlediğinde, oyun oynadığında o kadar uslu duruyor ki karışmak istemiyorum."

A10: "Sessizce izleyip bana dinlenme fırsatı sunduğu için genellikle karışmıyorum."

Bazı ebeveynler televizyonun çocuk tarafından izlenmesinin normal olduğunu düşünmektedir. Ancak diğer akıllı cihazların hem çocuğa zararlı olacağı hem de çocuğunun ağzına koyması, yere düşürüp kırması, bozması gibi sebeplerle kullanılmasına karşı oldukları gözlenmiştir.

A3: "Bütün televizyon açık ve birlikte izliyoruz, fotoğraf çekiyoruz, telefonla konuşuyoruz. Yani yaşı daha küçük ve ben her zaman yanında olduğum için sıkıntı yapmıyorum."

A9: "Televizyona karışmıyorum ama telefonu çok sık kullanmasına izin vermiyorum. Sürekli farklı oyun uygulamaları indiriyor, sosyal medya hesaplarımdan paylaşım yapıyor. Bu kadarı kesinlikle normal değildir ve normal karşılamıyorum. Karşıma alıp konuştuğumda dinlemiyor şimdilik çözüm olarak telefonumu saklıyorum."

2.4. Çocuğa Akıllı Cihazları Kullandırma Sebepleri

Okul öncesi dönemdeki çocuklar bütün günü kendilerine bakmakla sorumlu kişiyle geçirirler. Çalışmayan anneler çocuklarına bakarken kendilerine zaman ayırabilmek için çocuklarını uyutmaya çalışırlar ama uyku çocuğu uzun süre tutamaz ve bu durumda çocukları oyalamak için eline oyuncaklar verilir. Günümüzde televizyon ve diğer akıllı cihazların artış göstermesi ile çocukların ilgisi oyuncaklardan akıllı cihazlara doğru yönelme göstermiştir. Bunun farkında olan ebeveynler her ne kadar çocuklarının akıllı cihazlarla fazla zaman geçirmesine karşı olsa da çocuklarını oyalamak için alternatif bir bakıcı olarak kullanmaktan geri durmamaktadırlar. Mülakat yapılan annelerin çocuklarına akıllı cihazları kullandırmalarının bir başka deyişle ekran karşısına oturtmalarının sebepleri şunlardır: Çocuğun uslu durmasını sağlamak, kendine vakit ayırabilmek, kişisel bakımını yapmak, ev işlerini halletmek, arkadaşlarıyla vakit geçirmek, sosyal medya hesaplarında takılmak, varsa diğer çocuğunun ihtiyaçlarını gidermektir.

Aynı zamanda alışveriş merkezlerine, misafirlığe, randevulara, dışarda yemek yemeye gidildiğinde çocuğun uslu durması için eline telefon ya da tablet verildiği öğrenilmiştir.

A5: “Ev işlerini yaparken çizgi film açıyorum oturup izlesin istiyorum. Böylece rahatça işlerimi yapıyorum, bakımımı yapıyorum. Çocuk bakmak çok zor. Bütün hayatın ondan ibaret oluyor. Gün içinde arada nefes almak istediğim oluyor. Onu emanet edebileceğim kimse yok. Akıllı cihazlar kurtarıcı oluyor diyebilirim.”

A7: “Evime misafir geldiğinde ya da ben bir yere misafir gittiğimde, alışveriş merkezlerinde, doktor kontrollerine gittiğimizde çok huysuz oluyor tahammül edemiyorum. O yüzden bu tür durumlarda telefonumu ya da tabletini veriyorum ki uslu dursun.”

A8: “...Evde istekleri bitmiyor, enerjisine yetişemiyorum ve artık o kadar yoruluyorum ki çizgi film açıp izlemesini istiyorum bu sayede biraz dinlenmiş oluyorum.”

2.5. Akıllı Cihazların Ebeveynler Tarafından Gözlemlenen Çocuklar Üzerindeki Etkileri

Çocuklar izledikleri çizgi film karakterleriyle ya da video içeriğindeki çocuklarla kendilerini özdeşleştirmektedir. Onlar gibi giyinmek, saçlarını onlara benzetmek, onların hobilerini benimsemek istemektedirler. Çocuklar izledikleri içeriklerdeki karakterleri, olayları gerçek sanmakta ve izledikleri sahneleri tıpkı oradaki karakterler gibi gerçek hayatta canlandırmaya çalışmaktadırlar. Bazı içerikler çocuklar üzerinde psikolojik etkilere yol açmakta, olmayan varlıkları görerek korku ve endişe duymalarına neden olmaktadır. Ayrıca şiddet içerikli görüntüler çocuğun saldırgan davranışlar sergilemesine sebep olmaktadır. Ebeveynlerle yapılan görüşmeler neticesinde, şiddet içeren çizgi film ve videoların çocukların saldırgan tavırlar sergilemesine neden olduğu tespit edilmiştir. Bu konuda akıllı cihazların çocukların davranışları üzerindeki etkilerine yönelik olarak ebeveynlerin bazı ifadeleri şöyledir:

A9: “Çizgi filmlerde gördüğü süslü kızlar giyinip yürüme tarzlarından konuşmalarına kadar her tavırlarını taklit etmeye çalışıyor. Sosyal medya hesaplarımda bir yetişkinden daha fazla paylaşım yapıyor. Şimdiden böyleyse ilerisini düşünemiyorum ya da belki de sadece çocukça hareketlerdir ve büyüyünce geçer. Açıkçası bu konuda ciddi endişelerim var.”

A4: “Çizgi film ve videolarda çok fazla şiddet var. Çocuğum silahlara çok ilgi gösteriyor. Arkadaşlarıyla oynadığı oyunlar ya silah ya da dövüş oyunları oluyor. Ev eşyalarına zarar veriyor ve yüksek yerlerden atlama gibi zararlı hareketler yapıyor. Vücudundan yaralar eksik olmuyor.”

Akıllı cihaz kullanımı çocuğun karakter ve davranışlarını olduğu kadar sosyal ilişkilerini de etkilemektedir. Ebeveynler çocuklarının akıllı cihaz kullanımının sosyal ilişkilerini olumsuz etkilediğini ve bu ilişkilerine zarar verdiğini ifade etmektedirler. Akıllı cihazlar çocuklar ile aile bireyleri ve arkadaşları arasındaki iletişimi zayıflatmaktadır.

Aynı zamanda akıllı cihazların aşırı kullanımı çocukların günlük rutin alışkanlıklarını aksatmaktadır. Ebeveynler bu durumu şöyle ifade etmektedirler:

A7: “Oğlum yemek yerken bile tableti elinden düşürmüyor. Gözü telefonda ve ben zorla ağzına yemek tıkmaya çalışıyorum. Arkadaşları oyun oynamak için dışarı çağırıyor ama hiç gitmiyor.”

A8: “Çizgi film izleyince fazla dalıyor. Dediklerimi hiç dinlemiyor ve duymuyor. Öyle ki bazen tuvalete bile gitmeye üşenip son anda yetişmeye çalıştığı için altını ıslattığı bile oluyor.”

Ebeveynlerin bir kısmı çocuklarının akıllı cihazlar sayesinde izledikleri içerikler sayesinde kendilerini daha iyi ifade etmeye başladıklarını ve daha fazla kelime öğrendiklerini vurgularken bir kısmı da video içeriklerindeki konuşma dilinin yanlış, argo ve şiddet kelimeleri içerdiği için çocuğun dil gelişimini olumsuz etkilediğini ifade etmektedirler.

A2: “Yaşlıları kendi aralarında konuşabilirken oğlum sürekli telefonla ilgilendiği için hala konuşamıyor. Sadece videolardan sürekli duyduğu ‘Pepee’ gibi çizgi film karakterlerinin adını biliyor çünkü Youtube’den kendi başına çizgi film açmak için sesli arama motoruna bu isimleri söylemesi gerekiyor.”

A6: “... Çizgi filmler sayesinde sayıları, renkleri, harfleri ve düzgün konuşmayı öğreniyor.”

A7: “Çizgi filmlerden yaratıcı düşünme, nezaket, yardımseverlik gibi kavramları öğreniyor.”

Akıllı cihazlar sayesinde izlenen çizgi film ve video içerikleri, çocuğun kendi kullanacağı ürünleri ve markaları seçmesinde etkili olmaktadır. Çocukların alacakları giysiler, okul malzemeleri ve hatta yiyecek ambalajlarında bile izledikleri çizgi film karakterlerinin baskılı olmasına özen gösterdikleri ifade edilmiştir. Aynı zamanda çocukların, reklamlarda gördükleri oyuncakları aldırma için ailelerine baskı yaptıkları ifade edilmiştir. Bu konuda ebeveynlerin bazı ifadeleri şöyledir:

A6: “... Çizgi filmlerde gördüğü oyuncaklardan almamızı istiyor. Almadığımızda da sinirlenip eski oyuncaklarını atıyor.”

A7: “Oğlum Pepee’yi çok seviyor. Dışarı çıkınca yanımızda suluğumuz olmasına rağmen sürekli Pepee baskılı sulardan istiyor. Aldığımda çok seviniyor ve evde biriktiriyor.”

A1: “Henüz konuşmasa da reklamları izlemeyi çok seviyor ve reklam çıktığında kanalı değiştirdiğimde elimi ısıyor. Kullandığı Dalin şampuan reklamı ya da çocuk bezi reklamları çıkınca gülüp kendi eşyalarını getirip bana gösterdiği oluyor.”

Akıllı cihazların çocuklar üzerinde görülen bu etkileri dışında bir de bağımlılık boyutu vardır. Bunu ölçmek için özel sorular kullanılmamış olsa da çocukların hem akıllı cihazlarla bu kadar uzun süre vakit geçirmesi hem de akıllı cihazlarla bağlantıları kesildiğinde agresif davranışlar sergilemelerinin bağımlılığın belirtileri olduğu tespit edilmiştir.

Bu konuda ebeveynlerin bazı ifadeleri şöyledir:

A3: "... Huysuzluk yapıp telefon için ağlıyor ama vermiyorum. Bir şeyler yapmak için sürekli telefon üzerine benimle pazarlık yapmaya çalışıyor."

A5: "... Ne zaman dışarıya çıksak kızım uslu dursun telefonumu veririm. Bir gün yine dışardayken kızım bana bakıp 'Anne bak, herkesin annesi çocuğuna telefonunu vermiş sen ne zaman vereceksin?' diye sormuştu. Sanırım çocuklarımızı biz alıştırdık ama şu an nasıl vazgeçirebileceğimizi hiç bilmiyorum."

A7: "... Bazen geceleri uyandığımda oğlumu telefonda video izlerken buluyorum, bazen de telefon elinde açık bir şekilde uyuyakaldığını görüyorum."

A10: "... Tabletini kırdı ve şimdi sürekli telefonumu istiyor, telefonun özelliklerini benden daha iyi biliyor diyebilirim. Telefonu elinden aldığımda ya da televizyonu kapattığımda hırçınlaşıyor, ağrıyor ve bir şeyleri yere atıp kırıyor."

SONUÇ VE ÖNERİLER

Son yıllarda büyük bir hızla ilerleyen teknolojik gelişmeler sayesinde başta iletişim araçları olmak üzere günlük yaşantımızı kolaylaştıracak birçok teknolojik cihaz üretilmiştir. Telefon, tablet, bilgisayar ve televizyon gibi sosyal etkileşim araçları içerdikleri farklı programlar, her yaş grubuna hitap eden uygulamalarıyla başta çocuklar olmak üzere toplumun büyük bir bölümünü etkisi altına almıştır. Çalışma kapsamında, Yalova ilinde yaşayan okul öncesi dönemde ve 1-6 yaş arasındaki 10 çocuğun ebeveynleriyle görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler neticesinde, çocukların zamanlarının önemli bir bölümünü (1 ila 5 saat arasında değişen sürelerle) akıllı cihazlarla geçirdikleri tespit edilmiştir. Çocukların akıllı cihazlara merakının çevresinde, özellikle aile içerisinde sürekli akıllı cihazlarla vakit geçiren aile bireylerini örnek almalarından kaynaklandığı öğrenilmiştir. Çocuklar, ebeveynlerinin elinde sürekli olarak telefon, tablet, bilgisayar gibi akıllı cihazları gördükçe bu ürünlere merak salmakta ve kullanmak istemektedir. Bunun yanı sıra ebeveynlerin kendilerine zaman ayırmak, ev işlerini yapmak, arkadaşlarıyla vakit geçirebilmek ve dışarı çıktığı zamanlarda rahat hareket edebilmek için çocuğunun uslu durmasını sağlamak adına çocuğuna akıllı cihazları bizzat verdikleri öğrenilmiştir. Çocukların hem aile bireylerinde akıllı cihazları görüp merak etmesi hem de aile bireylerinin çocuklarının uslu durmasını sağlamak için çocuklara akıllı cihazları vermesi çocuklarının akıllı cihazlarla gereğinden çok fazla zaman geçirmesine sebep olmaktadır. Çocukların aşırı bir şekilde akıllı cihaz kullanımı, aile içi iletişimlerini ve sosyalleşmelerini olumsuz yönde etkilemektedir. Ebeveynler tarafından, akıllı cihazların çocukların dil gelişimleri üzerindeki etkilerine yönelik olumlu etkileri olduğu görüşlerinin yanı sıra, olumsuz etkilerinin bulunduğunu öne süren görüşler de dile getirilmiştir. Çizgi film kanalları ve Youtube'da izlenen video içerikleri çocukların tüketim alışkanlıklarını da son derece etkilemekte ve dolayısıyla ebeveynlerin tüketim tercihlerini değiştirmektedir. Ebeveynler akıllı cihazların çocuklara etkilerini fark etmiş olmasına rağmen hem çocuklarının akıllı cihazlarla bağlantıları kesildiğinde verdikleri tepkiler hem de akıllı cihazları bakıcı olarak kullanmalarının onlara sağladığı yararlar dolayısıyla çocuklarına sınırlama koyamamaktadırlar.

Dolayısıyla aslında ebeveynlerin birçoğunun akıllı cihaz kullanımı konusunda yeterince bilinçli olmadıkları tespit edilmiştir. Hem ebeveynler aşırı derecede akıllı cihazlarla zaman geçirmekte hem de çocuklarına kullandırmaktadırlar. Ancak akıllı cihazları doğru kullanmaya henüz hazır olmayan çocuklar yetişkinlerden çok daha fazla tehlike ile karşı karşıya kalmaktadırlar.

Çalışmada elde edilen veriler neticesinde, ebeveynlerin akıllı cihazları çoğunlukla çocukların uslu durmasını sağlamak adına bakıcı olarak kullandıkları sonucu elde edilmiştir. Akıllı cihaz bakıcılığı durumu, çocuklarda uzun süre ve kontrolsüz olarak gelişmesi sebebiyle ciddi problemlere yol açtığı gözlemlenmiştir. Ortaya çıkan bu problemlerin en aza indirilmesi için ebeveynlerin aşağıda sıralanan önerilere uymasında fayda vardır:

- Çocukların uslu durmasını sağlamak için akıllı cihazları bakıcı olarak kullanmak yerine ebeveynler olarak onlara çeşitli aktivite ve oyunlar sunulmalı ve çocuklara vakit ayırılmalıdır.

- Çocukların evde yalnız vakit geçirmesi yerine kendi akranlarıyla vakit geçirmeleri sağlanarak, sosyalleşmeleri desteklenmelidir.

- Ebeveynler akıllı cihazların doğru kullanımı konusunda bilgilenmeli ve çocuklara akıllı cihazlarda yer alan zararlı içerikler konusunda bilgi vermeliyimdirler. Ebeveynler tarafından akıllı cihazlardaki zararlı içerikler konusunda gerekli koruma önlemleri alınmalıdır.

- Amerikan Pediatri Akademisi (APA) 2011 yılında bir açıklamayla ebeveynlere, internet ve televizyon gibi teknolojik araçlardan çocuğunun 1 günde ne kadar yararlanabileceği konusunda bir rapor bildirmiştir. Buna göre 0-2 yaş arası çocukların teknolojik cihazlardan tamamen uzak olmasını, 3-5 yaş arasındaki çocukların günde 1 saatle sınırlandırılmasını, 6-18 yaş arasındaki çocukların ise günde 2 saat ile sınırlandırılmasını önerirken, çocukların odalarında bu tür aletlerin bulunmaması gerektiğini vurgulamıştır. APA tarafından önerilen süreler ebeveynler tarafından dikkate alınmalı, çocukların zihinsel gelişimlerine uygun çizgi filmler ve oyunlar, ebeveynlerinin kontrolünde kısa süreli olarak izletilmelidir.

KAYNAKÇA

- (APA), A. P. (2011). http://www.huffingtonpost.com/cris-rowan/10-reasons-why-handheld-devices-should-bebanned_b_4899218.html adresinden alındı.
- ALBAYRAK, S. & BALCI, S., (2014), Gençlerde madde bağımlılığı ve önlenmesi. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 11(2), 30-37. 09.11.2020 tarihinde HYPERLINK “<https://docplayer.biz.tr/5307693-Genclerde-madde-bagimlilikigi-ve-onlenmesi-the-prevention-of-drug-abuse-in-young-adults-abstract.html>” \t “_blank” <https://docplayer.biz.tr/5307693-Genclerde-madde-bagimlilikigi-ve-onlenmesi-the-prevention-of-drug-abuse-in-young-adults-abstract.html> adresinden alındı.
- AYAS, T., & HORZUM, M. B. (2013). İlköğretim Öğrencilerinin İnternet Bağımlılığı ve Aile İnternet Tutumu. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik dergisi*, 4(39), 46-57. 09 11, 2020 tarihinde <http://www.turkpsdrdergisi.com/index.php/pdr/article/view/70> adresinden alındı.
- BERSON, I. & BERSON, M., (2003), Digital literacy for effective citizenship. *Social Education*, 67(3), 164-167.

- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş., AKGÜN, E., KARADENİZ, Ş., DEMİREL, F., & KILIÇ, E. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- CENGİZ SATUK, M., & ERCİYES, C. (2020), Okul Öncesi Çocuklarda Teknoloji Kullanımına İlişkin Ebeveyn Tutumlarına İlişkin Bir Çalışma. *Yeni Medya Elektronik Dergi*, 4(2), 106-120. 09.11.2020 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1052177> adresinden alındı.
- COLLWELL, J. & KATO, M. (2013), Investigation of the relationship between social isolation, self-esteem, aggression and computer game play in Japanese adolescents. *Asian Journal of Social Psychology*, (6), 149-158.
- ÇAVUŞOĞLU, F. (2009). Sağlık Yüksekokulu Öğrencilerinin Madde Kullanımına Etki Eden etmenler ve Aileden Aldıkları Sosyal Desteğin Etkisi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi. Samsun. 09 11, 2020 tarihinde <file:///C:/Users/User/Downloads/225936.pdf> adresinden alındı.
- ERGÜNER, M. (2017). İnternetin Okul Öncesi Dönemdeki Çocuklar Üzerindeki Etkileri Hakkında Bir Araştırma. *Ulak Bilge Dergisi*, 5(17), 1917-1938.
- KARACA, İ. (2010). Aile İçi İletişimin Ortaöğretim Öğrencilerinin Madde Bağımlılığına Etkisi - Elazığ İli Örneği (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi, Elazığ. 09 11, 2020 tarihinde <https://acikerisim.firat.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11508/16543/263584.pdf?sequence=1&isAllowed=y> adresinden alındı.
- KERBERG, C. S. (2005). Problem and pathological gambling among college athletes. *Annals of Clinical Psychiatry*, 17(4), 243-247.
- KIRIK, A. M. (2014). Aile ve Çocuk İlişkisinde İnternetin Yeri: Nitel Bir Araştırma. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 337-347. <http://ulakbilge.com/makale/pdf/1507809543.pdf>.
- KUBEY, R. W., LAVİN, M., & BARROW, J. R. (2001). Internet use and collegiate academic performance decrements: Early findings. *Journal of Communication*, 51(2), 366-382.
- LICHTMAN, M. (2006). *Qualitative research in education a users' guide*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- MORAL, R., & KUMCAĞIZ, H. (2019). Ergenlerdeki İnternet Bağımlılığı: Anne, Baba ve Akran İlişkileri Açısından Bir Değerlendirme. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 335-346. 09 11, 2020 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/775327> adresinden alındı.
- ÖZTEKİN, C. (2012). Lise Öğrencilerinde Ana-Baba Tutumlarının Bağımlılık Yapıcı Maddelere Karşı Tutumlar Üzerine Etkisi (Uzmanlık Tezi). Ankara. <file:///C:/Users/User/Downloads/571933.pdf> adresinden alındı.
- STAKE, R. E. (1995), *The art of case study research*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- TAPAN, M. G. (2016). Madde Kullanım Öyküsü Bulunan Ergenlerde Aile ve Sosyal Destek Sistemlerinin İncelenmesi- Gaziantep İli Örneği (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi. Ankara. 09 11, 2020 tarihinde <file:///C:/Users/User/Downloads/433464.pdf> adresinden alındı.
- TÜİK. (2019), *Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması 2014-2019*. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1028 adresinden alındı.
- UNICEF. (2017). *The state of the world's children 2017 Children in a Digital World*. UNICEF Division. UNICEF Division of Communication: <http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/UN0148590.pdf> adresinden alındı.
- YILDIRIM, A., & ŞİMŞEK, H. (2013), *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (9. basım)*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- YIN, R. K. (2003). YIN, R. K. (2003), *Case study research: Design and methods (3rd ed.)*. Thousand Oaks, CA: Sage.